

Alvin Toffler và những tư tưởng cơ bản của ông

Ông Văn Năm^(*)

Tóm tắt: Alvin Toffler là một trong những người có tầm ảnh hưởng lớn trong thế kỷ XX. Ông là một nhà chính luận, nhà chính trị, nhà phân tích nổi tiếng với những dự đoán về tác động của công nghệ và sự thay đổi xã hội, góp phần định hình cách con người nhìn nhận, đánh giá về sự phát triển của xã hội và làm thế nào để chuẩn bị cho tương lai. Alvin Toffler là tác giả của nhiều cuốn sách 'best seller' trên thế giới, trong đó có "Cú sốc tương lai" (Future Shock), "Làn sóng thứ ba" (The Third Wave) và "Thăng trầm quyền lực" (Powershift). Bài viết khái lược về các công trình và tóm tắt những tư tưởng cơ bản của ông.

Từ khóa: Alvin Toffler, Tư tưởng, Quyền lực tri thức

Abstract: Alvin Toffler is the influential American futurist of the 20th century. A commentator, politician and analyst, he is famous for his predictions about the impact of technology and social change, contributing to shaping how people perceive, evaluate the social development and prepare for the future. He is the author of many best-selling books, including "Future Shock", "The Third Wave" and "Powershift". The paper summarizes his works and basic ideas, and provides initial assessments of Alvin Toffler's thoughts.

Keywords: Alvin Toffler, Ideas, Intellectual Power

Ngày nhận bài: 15/4/2024; Ngày duyệt đăng: 25/6/2024

1. Mở đầu

Alvin Toffler (1928-2016) là một nhà chính luận, xã hội học, tương lai học người Mỹ và là một trong những nhân vật có ảnh hưởng lớn trong thế kỷ XX. Ông được biết đến với những dự đoán mang tính hướng dẫn thiết thực, cụ thể và đầy sáng tạo về tương lai của xã hội loài người. Nghiên cứu tư tưởng Toffler giúp chúng ta hiểu rõ hơn về những xu hướng chủ đạo đang định hình thế giới đương đại, đồng thời có sự chuẩn bị để đối mặt với những thách thức và cơ hội trong tương lai cũng như khuyến khích chúng ta tư duy sáng tạo, đổi mới để thích

nghi với những thay đổi. Tuy có một số hạn chế nhất định mang tính chủ quan, nhưng tư tưởng của Toffler vẫn là một nguồn tư liệu quý giá.

2. Một số tác phẩm tiêu biểu của Alvin Toffler

Với bộ ba tác phẩm chủ đạo gồm *Cú sốc tương lai* (Future Shock), *Làn sóng thứ ba* (The Third Wave) và *Thăng trầm quyền lực* (Powershift), Toffler nổi lên như một nhà dự báo có ảnh hưởng lớn trên thế giới trong những thập niên cuối thế kỷ XX và đầu thế kỷ XXI. Các tác phẩm của ông dựa vào giả thuyết rằng: những thay đổi nhanh chóng của thế giới hiện thời không phải là hỗn loạn và ngẫu nhiên mà là một quá trình biến đổi từ nền văn minh này

^(*) TS., Trường Đại học Ngân hàng Thành phố Hồ Chí Minh; Email: namov@hub.edu.vn

sang nền văn minh khác của loài người. Chỉ trong một thời gian dài bằng một đời người, “văn minh nhà máy” hay còn gọi là văn minh công nghiệp (làn sóng thứ hai) từng thống trị thế giới nhiều thế kỷ sẽ bị thay thế bằng một nền văn minh mới, khác về cơ bản. Cũng cần phải nói rằng, Toffler không phải là người đầu tiên mô tả những thay đổi của văn minh loài người. Trước đó, đã có một số nhà nghiên cứu nổi tiếng như D. Berle, D. Bell, hay Z. Brzezinski đề cập đến những thay đổi đó; họ nêu lên khái niệm “xã hội hậu công nghiệp” từ giữa những năm 1960-1970. Nhưng có thể nói, đến Toffler, mọi vấn đề trở nên có hệ thống hơn, có sức thuyết phục hơn do ông có cái nhìn bao quát hơn, cụ thể hơn và cũng sâu sắc hơn. Hơn nữa, thực tiễn xã hội trong hai thập niên cuối thế kỷ XX có những biến động vô cùng to lớn về điện tử, tin học, viễn thông,... đã cung cấp dữ kiện nhiều hơn trước để nuôi dưỡng những tư tưởng của ông.

Ban đầu, những tác phẩm của Toffler tập trung vào vấn đề công nghệ và các tác động của công nghệ đến đời sống kinh tế, xã hội, văn hóa,... Sau đó, ông chuyển qua nghiên cứu phản ứng về những thay đổi của xã hội. Các tác phẩm sau này của ông thường đề cập đến sức mạnh của vũ khí, công nghệ và chủ nghĩa tư bản trong thế kỷ XXI. Cụ thể, năm 1968 (khi 40 tuổi), ông bắt đầu được chú ý với tác phẩm đầu tay *Văn hóa tiêu dùng (The culture consumers)* viết về con người và ứng xử của họ trong môi trường sản xuất và tiêu thụ. Năm 1970, ông trở nên rất nổi tiếng ở Mỹ khi xuất bản tác phẩm thứ hai: *Cú sốc tương lai*. Sau đó, ông được thế giới biết đến với hàng loạt tác phẩm nổi tiếng (viết độc lập hoặc đồng tác giả) như: *Dự báo về sự bùng nổ kinh tế, (The Eco-spasm report, 1975)*, *Làn sóng thứ ba (The Third Wave, 1980)*, *Những tiên*

đoán và tiên đề (Previews and Premises, 1983), *Công ty uyển chuyển (The adaptive corporation, 1984)*, *Thăng trầm quyền lực (1990)*, *Chiến tranh và chống chiến tranh - Sự sống còn của loài người ở buổi bình minh của thế kỷ XXI (War and antiwar - Survival at the dawn of 21st century, 1993)*, *Tạo dựng một nền văn minh mới - Chính trị của làn sóng thứ ba (Creating a new civilization - Politics of the Third Wave, 1995)*,... Đóng góp vào sự thành công của ông trong lĩnh vực khoa học, không thể không nhắc đến người đồng hành và cũng là người bạn đời của ông - bà Heidi Toffler.

3. Những tư tưởng cơ bản của Alvin Toffler

Những tư tưởng của Toffler được thể hiện tản mát, rải rác trong nhiều tác phẩm khác nhau, nhưng tập trung nhất là trong bộ ba tác phẩm chủ đạo *Cú sốc tương lai, Làn sóng thứ ba* và *Thăng trầm quyền lực*. Tư tưởng của ông không phải được hình thành ở một thời điểm nhất định, mà được phát lộ cùng với lịch sử phát triển của khoa học - công nghệ thế giới, đặc biệt là ông dựa vào bối cảnh kinh tế - xã hội, hoạt động kinh doanh, khoa học - công nghệ đầy sôi động, chóng vánh của nước Mỹ để đưa ra những đánh giá, khẳng định, những lý thuyết để dự báo tương lai. Trong các tư tưởng có phần tản mát đó phải kể đến ba tư tưởng chủ đạo mang đặc trưng của Toffler là: (i) Thuyết thích nghi; (ii) Tư tưởng về ba làn sóng văn minh; (iii) Tư tưởng về quyền lực tri thức.

3.1. Thuyết thích nghi

Thuyết thích nghi được thể hiện rõ nhất trong tác phẩm gây sốc, hoang mang cho người đọc là *Cú sốc tương lai*. Tác giả nhấn mạnh, đây là cuốn sách bàn về những gì sẽ xảy ra đối với con người trong tương lai khi sự thay đổi áp đảo họ, đồng thời cũng chỉ ra cách chúng ta thích nghi với

nó. Thuyết thích nghi nói về những người dường như phát triển nhanh nhờ thay đổi, đồng thời đề cập đến những người chống lại hoặc chạy trốn khỏi sự thay đổi. Thuyết này cũng nói về khả năng, những cách thức mà chúng ta thích nghi hoặc không thích nghi với tương lai và cú sốc đó mang đến. Toffler viết: Làm thế nào giải thích và có cách nào hiểu được vì sao “một xã hội mới lạ lung lay dường như đang hình thành giữa chúng ta” (Toffler, 2002a: 17); có lẽ “sự hiểu biết về nguồn gốc và triệu chứng của nó giúp chúng ta giải thích được nhiều điều mà không thể phân tích một cách có lý lẽ được” (Toffler, 2002a: 17).

Theo Toffler (2002a), thuyết thích nghi liên quan đến những giai đoạn mà chúng ta dường như sẽ trải qua ngày mai. Chúng ta giải quyết những vấn đề thông thường hàng ngày - những sản phẩm chúng ta mua và vứt bỏ, những nơi chôn chúng ta đi và bỏ lại phía sau, những công ty chúng ta làm việc, những người đi rất nhanh qua cuộc đời của chúng ta,... Tương lai của tình bạn và cuộc sống gia đình cũng được đề cập. Những nền “cận văn hóa” và cách sống mới kỳ lạ được xem xét, cùng với một loạt những chủ đề khác từ chính trị, giải trí, thậm chí cả tình dục.

Toffler (2002a) cho rằng, những gì liên kết các điều trên - trong sách cũng như trong cuộc sống - là dòng thay đổi nhộn nhịp, mạnh mẽ đến nỗi nó lật nhào thể chế, thay đổi những giá trị của chúng ta và làm héo hon gốc rễ của chúng ta. Thuyết thích nghi cho rằng, để đối phó với tương lai, không có cách nào khác là phải điều chỉnh và thay đổi.

Toffler (2002a: 8) chỉ ra sự thay đổi gia tăng trong thời đại chúng ta là một điều cốt yếu, do đó phải nhanh chóng kiểm soát tốc độ trong công việc của con người cũng như trong xã hội nói chung.

Thuyết thích nghi diễn tả rằng, sự căng thẳng (stress) làm đảo lộn cuộc sống của con người, chúng ta mất phương hướng đến choáng váng do tương lai đến quá sớm, quá nhiều thay đổi diễn ra trong một thời gian quá ngắn. Nó có thể là căn bệnh quan trọng nhất của tương lai. *Cú sốc tương lai* không còn là mối nguy hiểm tiềm tàng xa xôi, mà đã là một căn bệnh thật sự hiện hữu với số người mắc ngày càng gia tăng. Theo Toffler (2002a: 18), trạng thái tâm sinh lý này có thể được diễn tả theo từ ngữ y học và tâm lý học là căn bệnh của sự thay đổi.

Tuy nhiên, trong môi trường thay đổi nhanh chóng, theo Toffler (2002a), nhân loại vẫn chưa tìm ra cách để ứng phó. *Mục đích của thuyết thích nghi là giúp chúng ta hiểu biết và có cách đối phó hiệu quả hơn với sự thay đổi của xã hội và các cá nhân.*

Toffler (2002a: 39) cho rằng, để tồn tại trong môi trường đầy biến động, để tránh cái mà chúng ta gọi là *cú sốc tương lai*, cá nhân phải thích nghi nhiều hơn và có nghị lực hơn. Họ phải tìm ra những cách hoàn toàn mới để làm chỗ dựa, vì tất cả những nền tảng cũ như tôn giáo, quốc gia, cộng đồng, gia đình, nghề nghiệp đều bị lật tung. Phải hiểu được cách thức mà những thay đổi này đang thâm nhập vào cuộc sống cá nhân, cách xử thế và làm thay đổi chất lượng cuộc sống của họ.

Thuyết thích nghi cũng nhấn mạnh rằng, để tồn tại phải có sự cân bằng về tốc độ thay đổi trong các lĩnh vực khác nhau, cân bằng về nhịp độ thay đổi. Khi giải quyết vấn đề tương lai, phải có óc tưởng tượng và suy nghĩ sâu sắc, thay vì tìm cách nào đó “đúng hoàn toàn”. Theo Toffler (2002a: 13), “lý thuyết không cần phải đúng, ngay cả sai lầm cũng có chỗ dùng được”.

Thuyết thích nghi đã chứng minh được những ảnh hưởng của sự phát triển xã hội

đến đời sống con người trên nhiều mặt; phác họa được hình ảnh và những biểu hiện của con người trong xã hội tương lai; trực tiếp đặt ra những vấn đề buộc các nhà quản lý xã hội phải quan tâm nghiên cứu; đưa ra những ý tưởng có thể coi là chìa khóa cho câu trả lời và hướng giải quyết.

3.2. Tư tưởng về ba làn sóng văn minh

Tư tưởng về ba làn sóng văn minh hay còn gọi là thuyết ba làn sóng được Toffler xây dựng trong tác phẩm *Làn sóng thứ ba*. Đây cũng là tác phẩm nổi tiếng đưa tác giả lên vị trí nhà văn, nhà tương lai học nổi tiếng thế giới.

Thuyết ba làn sóng nhằm lý giải những biến đổi sâu rộng đang diễn ra trên khắp thế giới, trong mọi lĩnh vực, từ đời sống kinh tế, xã hội đến gia đình, tình yêu và hạnh phúc của mỗi cá nhân. Nó chỉ rõ những biến đổi mang tính cách mạng trong khoa học - kỹ thuật và xã hội hiện đại, cùng những ảnh hưởng trong việc xây dựng tương lai. Để xây dựng thuyết ba làn sóng, Toffler đã tổng hợp quy mô lớn nền văn minh của loài người, miêu tả nền văn minh cũ và phác họa hình ảnh một nền văn minh tương lai.

Khi nghiên cứu sự phát triển của lịch sử loài người, đặc biệt là nhìn vào lịch sử phát triển nhảy vọt về chất của lực lượng sản xuất qua mỗi giai đoạn, Toffler chia nền văn minh làm ba phần, hay còn gọi là ba làn sóng. Làn sóng thứ nhất với giai đoạn văn minh nông nghiệp, biểu tượng là cái cuốc; làn sóng thứ hai với giai đoạn văn minh công nghiệp, biểu tượng là nhà máy; làn sóng thứ ba với giai đoạn văn minh hậu công nghiệp, biểu tượng là chiếc máy vi tính.

Khác hoàn toàn với thuyết thích nghi, thuyết ba làn sóng cho rằng thế giới không trở thành điên loạn và dưới những biến cố dường như vô nghĩa đã xuất hiện mô hình

đầy hy vọng và rất kỳ lạ. Nền văn minh mới này rất cách mạng, nó thách đố tất cả những gì chúng ta cho là đúng trong quá khứ, những quan hệ quyền lực cũ, những cách suy nghĩ cũ, những công thức cũ, giáo điều,... Thế giới đang nhanh chóng thay đổi từ sự va chạm của những giá trị và công nghiệp mới, những mối quan hệ địa chính trị mới, những lối sống và cách thông tin mới; đang đòi hỏi những tư tưởng mới, những cách phân loại và những khái niệm mới. Theo tác giả, “chúng ta không thể đưa thế giới phôi thai của ngày mai vào thế giới truyền thống của ngày hôm qua” (Toffler, 2002b: 10).

Tuy nhiên, khi phát hiện nhiều mối quan hệ mới đang nảy sinh, từ việc thay đổi các dạng năng lượng và các hình thức mới trong cuộc sống gia đình, đến các phương pháp sản xuất tiên tiến..., chúng ta đột nhiên thấy rằng chính những điều gây ra các mối nguy hiểm to lớn lại đang mở ra những tiềm lực mới kỳ diệu. Thuyết ba làn sóng chỉ cho chúng ta thấy những tiềm lực mới này. Nó cho rằng, *chính trong sự tàn phá và suy tàn, chúng ta có thể tìm thấy những bằng chứng rõ ràng về sự hồi sinh và sức sống*. Và nó còn cho thấy, với sự thông minh và một chút may mắn thì nền văn minh mới xuất hiện có thể là lành mạnh, hợp lý, hợp với khuôn phép và dân chủ hơn bất kỳ nền văn minh nào mà chúng ta đã biết. Theo Toffler (2002b: 11): “nếu những lý luận của tác phẩm này là chính xác thì có những lý do xác đáng để lạc quan, ngay cả nếu những năm quá độ sắp đến dường như đầy giông tố và khủng hoảng”.

Thuyết ba làn sóng miêu tả nền văn minh công nghiệp đang chết, theo nghĩa đó là cái chết của những lĩnh vực công nghiệp, xã hội, tin tức, quyền lực truyền thống; sau đó chúng sẽ được tổ chức, sắp xếp lại và chúng ta sẽ thấy mỗi lĩnh vực đó phải có

những thay đổi cách mạng trong thế giới ngày nay.

Thuyết ba làn sóng cho rằng, một nền văn minh cũng có một số quy trình và nguyên tắc nhất định, và nó phát triển khái niệm “siêu ý thức hệ” để giải thích thực tế. Theo Toffler (2002b: 12), một khi hiểu được làm thế nào mà những phần này, quy trình này và nguyên tắc kia có liên quan tới nhau, và làm thế nào chúng biến đổi lẫn nhau, chúng ta sẽ hiểu hơn về làn sóng thay đổi khổng lồ đang ảnh hưởng đến cuộc sống của chúng ta ngày nay.

Mô tả, phác họa, dự báo về làn sóng thứ ba, Toffler đề cập đến không ít vấn đề, trong đó tập trung vào những vấn đề nổi bật bao gồm thông tin, cách thức tổ chức sản xuất, ứng xử của con người cũng như những biểu hiện trong thực hiện quyền lực chính trị.

Như vậy, qua việc phân chia lịch sử loài người thành các làn sóng khác nhau, Toffler cố gắng chứng minh rằng nền văn minh của làn sóng thứ ba sẽ ra đời và dần thay thế làn sóng thứ hai - nền văn minh công nghiệp ống khói. Trong làn sóng thứ ba này, ông đặc biệt chú trọng đến sự nở rộ, lên ngôi của truyền thông, thông tin, tri thức khoa học.

Tư tưởng về ba làn sóng văn minh cũng chính là cơ sở để sau này Toffler đưa ra tư tưởng về quyền lực tri thức.

3.3. Tư tưởng về quyền lực tri thức

Tư tưởng về quyền lực tri thức được thể hiện một cách rõ ràng trong tác phẩm *Thăng trầm quyền lực* (còn gọi là *Sự chuyển dời quyền lực*). Tác phẩm này vừa bàn lại những vấn đề được nêu lên trong *Cú sốc tương lai* và *Làn sóng thứ ba*, vừa phân tích những thay đổi quyết định đang hiện hiện trong *mối quan hệ giữa tri thức và quyền lực*.

Trong tác phẩm *Thăng trầm quyền lực*, Toffler đã chỉ ra nguồn gốc và kể tên từng

loại quyền lực trong xã hội, sau đó đi sâu phân tích và làm rõ vai trò, vị trí sức mạnh của từng loại quyền lực. Ông kể tên ba loại quyền lực có tính chất căn bản của quan hệ chỉ huy - phục tùng là: quyền lực của bạo lực, quyền lực của tiền bạc, quyền lực của tri thức. Trong ba loại quyền lực đó, ông nhận định: quyền lực của bạo lực có phẩm chất thấp nhất - thiếu tính đàn hồi; quyền lực của tiền bạc có phẩm chất bậc trung - rất uyển chuyển; quyền lực có phẩm chất cao nhất là quyền lực của tri thức. Theo ông, quyền lực của tri thức là loại quyền lực của tương lai, bởi “tri thức có thể thay thế các nguồn tư liệu khác, nó là thứ lấy không bao giờ hết, dùng không bao giờ cạn. Tri thức là sản phẩm thay thế cho tất cả” (Toffler, 2006, Tập 1: 156).

Thấy rõ được vai trò của tri thức khoa học trong hoạt động thực tiễn, Toffler đã đưa ra một lý luận mới về quyền lực xã hội và khám phá những biến đổi đang diễn ra trong thương mại, kinh tế, chính trị và các quan hệ quốc tế, cũng như cục diện thế giới. Quan sát những biến đổi về quyền lực từ xã hội công nghiệp truyền thống sang xã hội hậu công nghiệp, nhất là ở các nước phát triển, ông rút ra nhận xét: từ chỗ lấy quyền lực của bạo lực rồi quyền lực của tiền bạc làm cơ sở, quyền lực xã hội đang chuyển sang lấy tri thức làm cơ sở. Lẽ tất nhiên, tri thức không loại bỏ quyền lực của bạo lực và tiền bạc, nhưng hiện nay tri thức không chỉ là nguồn gốc của quyền lực có phẩm chất cao nhất, mà còn là nhân tố quan trọng nhất của sức mạnh và tiền bạc. Các quá trình đang diễn ra ở các nước phát triển, trước hết là quá trình dân chủ hóa, gắn liền với sự lên ngôi của tri thức với tư cách nền tảng của quyền lực mới. Nếu bạo lực và tiền bạc là đặc quyền của những kẻ mạnh và những kẻ giàu, thì tri thức có một thuộc tính cách mạng là

những kẻ yếu nhất và nghèo nhất cũng có thể chiếm lĩnh nó. Vì thế, quyền lực của tri thức là loại quyền lực có tính chất dân chủ nhất (Toffler, 2006).

Theo Toffler (2006), hình thức sở hữu quan trọng nhất ngày nay là không thể sờ thấy được. Tri thức là của cải mang tính tượng trưng, hoặc siêu tượng trưng. Cùng một tri thức có thể được nhiều cá nhân đồng thời sử dụng để tạo ra của cải và sản xuất ra nhiều tri thức hơn. Và, ngược lại với các nhà máy và cánh đồng, tri thức trải dài đến vô tận.

Đề định hướng cho các quốc gia hoạch định chiến lược phát triển kinh tế - xã hội, đặc biệt là các nước chậm phát triển, Toffler không trực tiếp bàn riêng về “Thế giới thứ ba”, nhưng ông gián tiếp đề cập tới nó khi bàn về “những nước nhanh và những nước chậm”. Theo Toffler (2006), sự phân chia thế giới đang đổi khác về căn bản. Từ sau Chiến tranh Thế giới thứ Hai, thế giới phân chia thành tư bản chủ nghĩa và cộng sản chủ nghĩa. Còn ngày nay, sự phân chia ấy đang dần dần mất ý nghĩa¹, một sự phân chia mới đang xuất hiện: những nước nhanh nhất và những nước chậm nhất. Trong những nền kinh tế nhanh, công nghệ đẩy nhanh sản xuất, điều đó trước hết là do tốc độ nhanh chóng của thông tin, truyền thông và tri thức lưu thông trong hệ thống kinh tế. Vì thế, để vượt qua tình trạng lạc hậu, các nước chậm phải đặc biệt chú trọng yếu tố thời gian. Mỗi đơn vị thời gian giành được có giá trị hơn mỗi đơn vị thời gian trước đó. Và ở đây, tri thức được dùng để rút ngắn những khoảng cách thời gian. Theo ông, nguồn nguyên liệu dồi dào, nguồn nhân lực giá rẻ sẽ ngày càng không còn là lợi thế. Hệ thống sáng tạo của cải mới hoàn toàn của

thế kỷ XXI sẽ dẫn đến biến đổi lớn về phân phối quyền lực. Hệ thống mới này là sự trao đổi và phổ biến nhanh chóng tư liệu, sáng kiến, phù hiệu và ý nghĩa tượng trưng. Nó làm nên cái mà chúng ta gọi là “kinh tế tượng trưng”, “kinh tế siêu tượng trưng” hay nói cách khác quyền lực của kinh tế hiện vật sẽ được thay thế bằng quyền lực của kinh tế tri thức. Điều này có nghĩa là: “Chúng ta phải nhận thấy rằng trí tuệ chính là nguồn gốc của của cải mới. Không phải là đất đai, tiền bạc, nguyên vật liệu, hay công nghệ mà chính là khối óc và kỹ năng của con người” (Gibson, 2006: 53). Toffler bàn tới những chiến lược phát triển của các nước nghèo, trong đó vấn đề nông nghiệp được đặc biệt chú trọng. Theo ông, nông nghiệp không nhất thiết là một khu vực “lạc hậu” của nền kinh tế, mà là một khu vực sẽ tham gia nhiều hơn vào tiến bộ, dựa vào tin học, di truyền sinh học và những công nghệ mới. Một nền nông nghiệp dựa vào tri thức có thể trở thành mũi nhọn kinh tế. Nhưng muốn thế, các nước chậm phải tham gia kinh tế thế giới với nhịp độ nhanh chóng, nhất là tham gia các hệ thống vô tuyến viễn thông và tin học hóa. Các nước chậm ngày nay có khả năng vượt qua một giai đoạn phát triển để nhảy vọt từ tri thức, thông tin, truyền thông của làn sóng thứ nhất sang tri thức, thông tin, truyền thông của làn sóng thứ ba. Chìa khóa mới của sự phát triển kinh tế là rõ ràng: “hố ngăn cách” (sự lệch pha giữa các nước nhanh và các nước chậm) phải được san lấp bằng tin học và điện tử học (Toffler, 2006).

Cũng cần phải nhấn mạnh rằng, trong *Thăng trầm quyền lực*, Toffler không chỉ nhìn thấy những triển vọng tốt đẹp của thế giới trong làn sóng thứ ba, mà còn tính đến những yếu tố ngẫu nhiên và rủi ro đầy bất định trong sự phát triển của loài người. Mặc dù vậy, có thể nói những bức tranh thế giới

¹ Thể hiện tư tưởng của thuyết hội tụ.

trong tương lai gần do ông phác họa nói chung mang âm hưởng lạc quan nhiều hơn. Ông không đưa ra những hứa hẹn không tưởng. Bởi lẽ theo ông, mặc dù cho đến nay ở thời đại được coi là văn minh, mức độ tác động, ảnh hưởng của bạo lực dường như đã giảm dần, tuy nhiên bạo lực không vì thế mà mất đi vai trò, vị thế vốn có của nó, mà đây vẫn là phương tiện chủ yếu để đi đến quyền lực và là phương tiện của mọi thời đại (Toffler, 2006).

Tuy nhiên đối với thời đại ngày nay, ông khẳng định: “phẩm chất quyền lực cao nhất là hãy vận dụng tri thức” (Toffler, 2006, Tập 1: 41). Tri thức đã chuyển mình để trở thành phẩm chất quyền lực tối cao ngày nay, nó thay thế địa vị của tiền bạc và bạo lực, nó trở thành cốt tủy của quyền lực (Toffler, 2006, Tập 1: 45). “*Tri thức mới là chìa khóa để mở cổng bá quyền kinh tế thế kỷ XXI*” (Toffler, 2006, Tập 1: 30), nó có thể được dùng để khen thưởng, khuyến khích hay trừng phạt, thuyết phục. Thậm chí Toffler còn cho rằng, nó có khả năng chuyển hóa, như biến kẻ thù thành bạn. Tri thức trở thành cội nguồn đặc biệt của quyền lực tối cao trong tương lai.

Khi nhấn mạnh vai trò của tri thức, Toffler viết: “Bạo lực là cái gì có tính hữu hạn, trong khi thực hiện sự hủy diệt, tấn công hay phòng ngự, con người chỉ có thể vận dụng sức lực đến một mức độ nào đó mà thôi. Tiền bạc cũng tương tự như vậy. tiền bạc không thể mua hết tất cả, dù là núi vàng, núi bạc cũng có ngày khánh tận. Trong khi đó, tri thức không bị hạn chế (Toffler, 2006, Tập 1: 47).

Khi so sánh tính chất khác biệt của tri thức với tiền bạc và bạo lực, Toffler chứng minh rằng, nếu tôi đang dùng một cây súng thì không thể cùng lúc anh cũng dùng chính cây súng ấy; cũng như vậy, nếu tôi đang dùng một số tiền thì không thể cùng lúc anh

cũng dùng số tiền đó. Nhưng chúng ta lại có thể cùng lúc dùng một tri thức như nhau để duy trì hay đá kích đối phương; từ đó có thể có nhiều tri thức mới. Ông đi đến kết luận: *Tri thức có tính chất lấy không bao giờ hết, dùng quyền lực tri thức để đấu tranh sẽ khác xa với việc dùng quyền lực bạo lực và quyền lực tiền bạc để đấu tranh. Bạo lực và tiền bạc sẽ được quy về sở hữu của kẻ giàu có hay người mạnh; nhưng dựa vào tri thức ngày nay thì người yếu đuối và kẻ nghèo đều có thể chuyển mình đoạt lấy quyền lực. Bằng tuyên bố “tri thức là cội nguồn quyền lực có tính cách dân chủ hơn cả” (Toffler, 2006, Tập 1: 48), Toffler khuyến khích mọi người phải có tinh thần trau dồi kiến thức, kinh nghiệm để khẳng định vị trí của mình; đây vừa là một lời cảnh báo, vừa là một khuyến nghị đối với các nhà nước - chính phủ trong việc thực hiện quá trình dân chủ hóa xã hội trong tương lai.*

Như vậy, bạo lực, tiền bạc và tri thức là ba nhân tố quyết định sự phân phối quyền lực trong xã hội. Francis Bacon với khẩu hiệu “tri thức là sức mạnh” dù đã phác họa cấp bậc của tri thức với quyền lực, nhưng ông chưa nói đến mối quan hệ tương hỗ giữa tri thức với bạo lực và tiền bạc. Toffler đã phân tích mối quan hệ biện chứng giữa tri thức với bạo lực, tri thức với tiền bạc, bạo lực với tiền bạc; đặc biệt là đã phân tích sự biến đổi có tính chất cách mạng trong tam giác quyền lực này.

4. Kết luận

Dựa trên ba tác phẩm và ba tư tưởng chủ đạo (thuyết thích nghi, tư tưởng về ba làn sóng văn minh, tư tưởng về quyền lực tri thức) trên đây, có thể nhận định Toffler đã có những phân tích và dự báo khá chính xác về những gì đã và đang diễn ra trên thế giới hiện nay về vai trò, vị trí của khoa học và công nghệ. Với sự gia tăng sức mạnh của tri thức, khoa học và

công nghệ, kinh tế của thế kỷ XXI không còn dựa nhiều vào “cơ bắp” và tài nguyên thiên nhiên mà chủ yếu dựa vào tri thức và khoa học, công nghệ. Loài người đang tạo ra những biến đổi về chất trong lực lượng sản xuất, đưa nhân loại từng bước quá độ sang một nền văn minh mới - văn minh trí tuệ. Những phân tích và dự báo của Toffler đã gợi mở cho các quốc gia trong việc xây dựng, triển khai lộ trình phát triển kinh tế tri thức. Với một đất nước có tinh thần hiếu học như Việt Nam, tư tưởng của Toffler có thể cổ vũ chúng ta đẩy mạnh nắm bắt và làm chủ tri thức, khoa học nhằm tăng cường sự cạnh tranh và sức mạnh nội sinh của dân tộc □

Tài liệu tham khảo

1. Gibson, Rowan (Chủ biên, 2006), *Tư duy lại tương lai*, Vũ Phúc Tiến và các dịch giả khác dịch, Nxb. Trẻ - Thời báo Kinh tế Sài Gòn - Trung tâm Kinh tế châu Á - Thái Bình Dương, Thành phố Hồ Chí Minh.
  2. Toffler, Alvin (2002a), *Cú sốc tương lai*, Nguyễn Văn Trung dịch, Nxb. Thanh niên, Hà Nội.
  3. Toffler, Alvin (2002b), *Làn sóng thứ ba*, Nguyễn Văn Trung dịch, Nxb. Thanh niên, Hà Nội.
  4. Toffler, Alvin (2006), *Thăng trầm quyền lực* (2 tập), Khổng Đức dịch, Nxb. Thanh niên, Hà Nội.
-
- (tiếp theo trang 18)
6. Hong Jae Hwan (2017), *Kinh tế Bắc Hàn trong 5 năm chính quyền Kim Jong-un: Chính sách kinh tế*, Viện Nghiên cứu Thống nhất Hàn Quốc - KINU (김정은 정권 5년의 북한 경제: 경제정책을 중심으로), 통일연구원 - KINU), 연구총서 17-18.
  7. Hong Min và cộng sự (2018), *Nghiên cứu thực tế thay đổi của Bắc Hàn: Phân tích tổng hợp thị trường hóa*, Viện Nghiên cứu Thống nhất Hàn Quốc - KINU (북한 변화실태 연구: 시장화 종합분석, 통일연구원 - KINU), 연구총서 18-19.
  8. Kim Min-kyoung (2020), “Phân tích thay đổi chính sách kinh tế CHDCND Triều Tiên trước và sau Hội nghị thượng đỉnh Mỹ - Triều tại Hà Nội không đạt được thỏa thuận: Trọng tâm là ảnh hưởng của cấm vận kinh tế”, *Nghiên cứu vấn đề thống nhất*, số 2 quyền 32- Liên quyền số 74 - số nửa cuối năm 2020 (하노이 북미정상회담 결렬을 전후한 북한경제정책 변화에 대한 분석: 경제제재의 영향을 중심으로, 통일문제연구2020 하반기(32권 2호, 통권 제74호), pp.132-133.
  9. Lee Chang-hui (2016), “Thay đổi chính sách kinh tế của Bắc Hàn nhìn từ Đại hội Đảng Lao động Triều Tiên lần thứ 7”, *Nghiên cứu Bắc Hàn hiện đại*, số 3 Quyền 19 (제7차 조선로동당 대회로 살펴본 북한 경제 정책의 변화, 현대북한연구 19권 3호), pp. 94-154.
  10. *Luật Doanh nghiệp nước CHDCND Triều Tiên 2014*, (조선민주주의인민공화국 기업소법2014).
  11. *Luật Khu phát triển kinh tế nước CHDCND Triều Tiên 2013* (조선민주주의인민공화국 경제개발구법 2013).
  12. *Luật Nông trang nước CHDCND Triều Tiên 2012, 2013, 2014, 2015* (조선민주주의인민공화국 농장법 2012, 2013, 2014, 2015).